

Pukovnik, prof.
dr Gojko KAPOR, dr sc

NEKI SOCIJALNO-MEDICINSKI ČINIOCI ZNAČAJNI ZA SPOSOBNOST SLUŽENJA U ARMII I NJIHOVA OSNOVNA PREVENCIJA

U oblasti socijalno-medicinske patologije psihički poremećaji spadaju među one najbrojnije, a mogu se procenjivati i kao posledica ličnih problema i dugotrajnijih teških situacija pojedinaca. Jedna od tih situacija u koju dospevaju obično mladi ljudi je i služba u armiji. S obzirom na vrlo različito izražene specifične senzitivnosti i reaktivne tendencije pojedinaca, sposobnost za služenje u armiji, sa psihološko-psihijatrijskog aspekta, je dinamična, promenljiva kategorija. Sa medicinske tačke gledišta, sposobnost za služenje u armiji ne zavisi samo od mnogih bioloških već i psiholoških i socijalnih činilaca. Psihijatrija, kao biosocijalna nauka, koja se bavi svim problemima čovekovog prilagođavanja uopšte, treba i mora da se bavi i problemima njegovog prilagođavanja na socijalne, posebno na socijalno-psihološke uslove u armiji, a koji u izvesnim slučajevima mogu imati i socijalno-patološki značaj.

U skladu sa ovim, svrha ovog rada bila bi analiza i interpretacija nekih važnih socijalno-medicinskih činilaca koji utiču na psihičko zdravlje vojnika pre njihovog stupanja u armiju i za vreme služenja u njoj, a koji mogu imati značaj socijalno-medicinskih činilaca povezanih sa njihovom sposobnošću za služenje u armiji, kako bi se dale i određene sugestije za njihovu prevenciju. Inostrana iskustva iz ove problematike se ne mogu mehanički prenositi na našu stvarnost, jer se radi o socijalno-medicinskim činiocima čija kombinacija i delovanje imaju svoje specifičnosti u nas, koje se mogu odraziti i na sposobnost služenja u armiji.

METODOLOGIJA ISPITIVANJA

U okviru ove analize vršeno je ispitivanje dviju grupa od po 100 mlađih punoletnika. U prvu grupu bili su uključeni pojedinci koji su tokom poslednjih 5 godina bili oglašeni nesposobnim za službu

u armiji zbog psihijatrijskih poremećaja iz grupa psihoneuroza, emocionalne nezrelosti i psihopatija, a koji su imali uredan telesni, posebno neurološki nalaz. U ovoj grupi se nisu nalazili slučajevi onesposobljenih zbog mentalne defektnosti ili psihoza, u čijoj etiologiji, kako se najčešće smatra, imaju značajnu ulogu i biološki činioci. Ovi pojedinci su ispitivani onim redom kako su ih na specijalistički neuropsihijatrijski pregled slali odgovarajući organi za narodnu odbranu opštinskih skupština. Iz ove grupe je na revizionom neuropsihijatrijskom pregledu ponovo oglašeno nesposobnim za službu u armiji njih 88 što znači da je u 88% slučajeva potvrđena ranija ocena njihove nesposobnosti za službu u armiji. Sam ovaj podatak govori o tome da su ranije ocene njihove sposobnosti, odnosno nesposobnosti za službu u armiji bile u vrlo visokom procentu pouzdane. Ovde treba dodati i to da je od 12 ispitanika, koji su na revizionom neuropsihijatrijskom pregledu oglašeni sposobnim, njih 9 ranije bilo oglašeno nesposobnim za službu u armiji sa dijagnozom »emocionalno nezrela ličnost«. U stvari, u međuvremenu od njihovog oglašavanja nesposobnim za službu u armiji do revizionog neuropsihijatrijskog pregleda, oni su emocionalno sazreli do stepena koji im omogućava ovu službu.

U drugu grupu ispitanika je uključeno 100 vojnika, nasumce odabranih iz jedne velike jedinice u Beogradu, koji su bili pri kraju odsluženja svog vojnog roka, odnosno čije je ispitivanje vršeno poslednja tri dana pre njihovog odlaska iz armije.

Obe grupe ispitanika su ispitivane metodom standardizovanog psihološko-psihijatrijskog intervjua, pri čemu se vodilo računa o principu elastičnosti. Ovom metodom je ocenjen njihov psihički status i postavljena psihijatrijska dijagnoza. Pri tome je izvršena analiza 41 parametra, značajnih za ocenu uticaja socijalno-medicinskih činilaca na opšte prilagođavanje, kao i prilagođavanje u armiji. Za potrebe ovog rada, međutim, razmatrani su, tj. vršena je analiza i interpretacija sledećih parametara: kvalifikacija ispitanika na radnom mestu (pre njegovog stupanja u armiju), njegovo dominantno interesovanje, kvalifikacija oca i majke na radnom mestu, međusobni odnosi ispitanikovih roditelja, zdravlje oca i majke, položaj ispitanika u redosledu rođenja (u odnosu na ostalu decu u porodici), delikvencija pre stupanja u armiju, stavovi roditelja prema ispitaniku kako ih je on doživeo, njegova psihoseksualna prilagođenost, njegovo mišljenje o ulozi i funkciji armije, mišljenje o uticaju armije na ličnost ispitanika, njegovo mišljenje o ulozi vojnih starešina, mišljenje ispitanika šta treba menjati u armiji da bi se olakšalo adaptiranje mladih ljudi na nju, tj. da bi je oni sa više volje služili.

REZULTATI ISPITIVANJA

Rezultati ovih ispitivanja su pokazali sledeće:

Prilikom razmatranja učestalosti psihijatrijskih poremećaja u grupama ispitanika (*tabela 1*) vidi se da je u grupi ispitanika, oglašanih nesposobnim za službu u armiji, učestalost psihoneuroza veća od učestalosti emocionalno nezrelih ličnosti i psihopatija. I u grupi sposobnih za službu u armiji bilo je onih koji su ispoljavali psihoneurotično nezrelo ili psihopatsko ponašanje, ali su oni svi imali dobre kompenzatorne mehanizme, u prvom redu jaku motivisanost za službu u armiji. Međutim, broj psihijatrijskih poremećaja je u grupi sposobnih za službu u armiji bio vrlo mali i iznosio svega 5% ovih ispitanika.

UČESTALOST PSIHIJATRIJSKIH POREMEĆAJA ISPITANIKA

Tabela 1

Vrste psihijatrijskih poremećaja	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Psihoneuroze	3	34
Emocionalno nezrele ličnosti	1	27
Psihopatija	1	27

Kod gotovo polovine ispitanika nesposobnih za službu u armiji do onesposobljavanja je došlo nakon 3 meseca služenja, dok je posle 12 meseci služenja, praktično, vrlo mali broj ispitanika bio onesposobljen za službu u armiji. Ovo sve govori u prilog činjenici da se u jedinici veoma rano ispoljava abnormalno ponašanje osoba koje teško podnose život i rad u armiji, kao što su osobe iz grupa psihoneuroza, emocionalno nezrelih ličnosti i psihopatija.

KVALIFIKACIJE ISPITANIKA NA RADNOM MESTU PRE STUPANJA U ARMIJU

Tabela 2

Vrsta kvalifikacije	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Nekvalifikovani radnik u poljoprivredi	15	—
Nekvalifikovani radnik u nepoljoprivrednim delatnostima	24	16
Polukvalifikovani radnik	17	8
Kvalifikovani radnik	39	36
Službenici sa nižom, srednjom i višom stručnom spremom	3	8
Službenici sa visokom stručnom spremom	—	2
Učenici	—	5
Studenti	2	9
Bez kvalifikacija i bez zanimanja	—	4

Pri razmatranju kvalifikacija ispitanika na njihovom radnom mestu pre stupanja u armiju, kao što pokazuje *tabela 2*, vidi se da među nesposobnim za službu u armiji nema nekvalifikovanih poljoprivrednih radnika, ali ima relativno veći broj studenata, dok u pogledu zastupljenosti raznih profila radnika nema značajnijih razlika. Iz ovog bi se moglo zaključiti da se na službu u armiji lakše prilagođavaju nekvalifikovani radnici iz seoske nego iz gradske sredine. Oni, izgleda, službu u armiji ne doživljavaju sa toliko frustracija kao osobe drugih kvalifikacija. Njima je, pored ostalog, lakše da prihvate autoritet vojnih starešina jer su već naučeni na autoritet svog oca u porodici, u okviru patrijarhalnih odnosa koji su još uvek često dominantni u našoj seoskoj sredini.

Pri razmatranju dominantnih interesovanja ispitanika može se zaključiti da sposobni za službu u armiji ispoljavaju najčešće, kao dominantna, sportska interesovanja (to su najčešće interesovanja za fudbal, koja se mogu relativno lako zadovoljiti u okviru armije). Kao što je poznato, realizovanje određenih interesovanja može da ima pozitivan efekat na uravnoteženje ličnosti.

KVALIFIKACIJA OCA ISPITANIKA NA RADNOM MESTU

Tabela 3

Vrsta kvalifikacije	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Nekvalifikovani radnik u poljoprivredi	44	—
Nekvalifikovani radnik u nepoljoprivrednim delatnostima	16	11
Polukvalifikovani radnik	4	5
Kvalifikovani radnik	15	26
Službenici sa nižom, srednjom i višom stručnom spremom	18	27
Službenici sa visokom stručnom spremom	3	19

Poznato je, isto tako, da ličnost oca, kao centralne identifikacione figure, ima veliki značaj pri formiranju ličnosti muškog deteta. Pri tome je od značaja i profesija oca, koja umnogome određuje i socijalno-ekonomski status oca, a samim tim i njegovog deteta, pa i realizovanje njegovih određenih motiva. Iz analize kvalifikacija očeva ispitanika (*tabela 3*) mogao bi se izvući zaključak da su očevi nesposobnih za službu u armiji mnogo češće službenici, a posebno službenici sa visokom stručnom spremom, dok među nesposobnima za slu-

žbu u armiji nema onih čiji su roditelji nekvalifikovani poljoprivredni radnici. Ovaj podatak govori u prilog teze da se ispitanici iz službeničkih porodica teže adaptiraju na život u armiji — jer u njoj teže nalaze mogućnosti za realizovanje nekih svojih stečenih motiva — nego ispitanici čiji su roditelji nekvalifikovani poljoprivredni radnici. Ovo možda govori i u prilog teze da se mladi ljudi odrasli u gradskoj sredini teže adaptiraju na armiju od onih koji su odrasli u seoskoj sredini.

I zanimanje majke ima značaja na formiranje ličnosti pojedinaca. Naime, emancipacija žene — majke doprinela je da se njen autoritet izjednačuje sa očevim. S druge strane, kod porodica u kojima su oba roditelja zaposlena, a pri nedovoljno razvijenim službama za zbrinjavanje dece dok su im roditelji na radnom mestu, kao što je to slučaj u nas, lakši je za to vreme uticaj raznih negativnih činilaca na decu (uticaj osoba sa nezdravim socijalnim stavovima). Iz analize kvalifikacija majki ispitanika (*tabela 4*), može se videti da je među nesposobnim za službu u armiji gotovo polovina onih čija je majka zaposlena van porodičnog doma, tj. koja nema status domaćice, dok su majke kod onih oglašanih sposobnim za službu u armiji, sa vrlo malim izuzetkom, bile domaćice.

KVALIFIKACIJE MAJKE ISPITANIKA NA RADNOM MESTU

Tabela 4

Vrsta kvalifikacije	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Radnica u domaćinstvu (domaćica)	94	46
Nekvalifikovana radnica	1	19
Polukvalifikovana radnica	—	—
Kvalifikovana radnica	2	4
Službenica sa nižom, srednjom i višom stručnom spremom	3	17
Službenica sa visokom stručnom spremom	—	2

Poznato je da su harmonični odnosi u porodici od najvećeg značaja za formiranje ličnosti deteta. Neharmonična porodica otežava sazrevanje ličnosti, stvara nesigurnu atmosferu zbog čestih konflikata i svađa, zbog neusaglašenih socijalnih i moralnih vrednosti bračnih partnera. Tako kod dece dolazi do konfuzije, nesigurnosti i ambivalencije prema svakom od roditelja itd. Isto tako i deficitarna poro-

dica je samom svojom okrnjenom strukturom, tj. nekompletnošću, manje podesna za integrisanje ličnosti deteta. Ovo je jedan od razloga što se iz takvih porodica vrlo često regrutuju delikventna deca sa poremećajima ponašanja. U stvari, samim tim što je porodica nekompletna, kod deteta se ne mogu da formiraju odgovarajući stavovi prema radnim navikama, prema odgovornosti, kao i stav uvažavanja autoriteta. Naime, period porodične socijalizacije je doba za adekvatno i efektivno stvaranje vrednosti koje će postati osnovni i najbitniji postulat budućeg društvenog prilagođavanja pojedinca. Sve ovo odnosi se, iako u manjem stepenu, i na povremeno i privremeno nekompletnu porodicu, u kojoj zbog bolesti, službenih ili drugih razloga dolazi do dužeg odsustvovanja jednog od roditelja iz porodičnog kruga.

OCENA MEĐUSOBNIH ODNOSA RODITELJA ISPITANIKA
(koji su oni sami dali)

Tabela 5

Ocena odnosa	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Odlični	20	—
Vrlo dobri	—	—
Dobri	69	36
Slabi	3	24
Loši bez razvoda	1	3
Loši sa razvodom	4	21
Bez ocene	3	4

Imajući na umu navedene činjenice, možemo razmotriti kako su pojedinci iz ovih dveju grupa doživljavali odnose među svojim roditeljima. Iz *tabele 5*, a prema podacima samih ispitanika, vidi se da je više od polovine nesposobnih za službu u armiji te odnose doživljavalo kao slabe ili rđave, tj. neharmonične, a da je gotovo 1/4 porodica u ovoj grupi ispitanika bila dugo vremena deficitarna usled razvoda roditelja. Dalje, u ovoj grupi ispitanika nema ni jednoga koji je porodičnu atmosferu, tj. odnose među roditeljima doživljavao, odnosno ocenjivao kao odlične. Nasuprot tome, slučajevi neharmoničnosti i deficitarnosti porodice među ispitanicima sposobnim za službu u armiji su vrlo retki, dok je u toj grupi značajan broj onih koji su odnose među roditeljima ocenili kao odlične.

Za emocionalnu atmosferu u porodici od velikog značaja je i zdravlje roditelja, posebno njihovo duševno zdravlje. Ovo, pored ostalog, i stoga što bolest jedne osobe utiče na emocionalnu uravnoteženost, na navike i stavove osoba koje su dugo vremena u njihovoj okolini. Tako se prilikom ove analize došlo do zaključka da su kod roditelja ispitanika nesposobnih za službu u armiji mnogo češći slučajevi bolesti, i to posebno slučajevi psihoneurotičnih poremećaja ili alkoholizma, nego u grupi sposobnih za službu u armiji.

POLOŽAJ U REDOSLEDU ROĐENJA ISPITANIKA

Tabela 6

Redosled rođenja	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Jedino dete	8	23
Prvorođeno dete	18	17
Dete intermedijalnog rođenja	43	10
Najmlađe dete po rođenju	31	38

I redosled rođenja deteta je značajan za formiranje njegove ličnosti. Tako su obično jedino dete, prvorođeno i poslednje rođeno najčešće predmet neadekvatnih stavova roditelja koji otežavaju formiranje, odnosno sazrevanje njihove ličnosti. Iz *tabele 6* se vidi da su među nesposobnim za službu u armiji mnogo češći oni koji su jedino dete u porodici, a da su među njima mnogo ređi slučajevi intermedijarnih mesta u redosledu rođenja.

Pri razmatranju pojava delikvencije (*tabela 7*) vidi se da je ona među nesposobnim za službu u armiji vrlo česta, te ima i dosta slučajeva koji su kažnjavani zatvorom pre dolaska u armiju, dok takvih slučajeva uopšte nema među sposobnim za armiju.

VRSTA I VISINA KAZNE ZA UČINJENE DELIKTE U GRAĐANSTVU PRE STUPANJA ISPITANIKA U ARMIJU

Tabela 7

Vrsta i visina kazne	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Zatvor do 1 godine	—	4
Zatvor od 1 do 3 godine	—	10

Vojne obveznike koji dođu u jedinicu sa podacima da su određeno vreme proveli u zatvoru zbog određenih delikata, starešina, a često i drugi vojnici, praktično odmah označuju kao potencijalne probleme i smatraju ih kao opterećenje za jedinicu. Prema njima oni zauzimaju i određene stavove, što ovim osobama otežava adaptaciju u jedinici i omogućuje im onesposobljavanje, medicinskim kanalom, za službu u armiji.

OCENA POSTUPANJA (STAVOVA) RODITELJA PREMA ISPITANIKU

Tabela 8

Ocena postupanja	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Odlično	19	—
Vrlo dobro	2	1
Dobro	74	38
Slabo	5	37
Loše	—	12

Od neobično velikog značaja za formiranje ličnosti pojedinaca je njegovo doživljavanje stavova koje prema njemu pokazuju najvažnije ličnosti iz njegove okoline, u prvom redu njegovi roditelji. Ako se razmotre podaci o tome kakvu su ocenu stavova svojih roditelja prema sebi dali sami ispitanici, što pokazuje *tabela 8*, vidi se da je više od polovine nesposobnih za službu u armiji taj odnos ocenilo kao slab ili loš, dok među njima nema ni jednog koji je taj odnos ocenio kao odličan. Nasuprot tome, među sposobnim za službu u armiji je broj onih koji su odnos svojih roditelja prema sebi ocenili kao slab ili loš vrlo mali, dok je značajan broj onih koji su taj odnos ocenili kao odličan.

Kao što je poznato, osećanja neprihvaćenosti, odbačenosti, nevoljenosti itd. razvijaju kod dece osećaj otuđenosti i ogorčenosti, koja se kasnije prenose i u širu socijalnu sredinu, pa i u armiju, remeteći stalno odnose takvih ličnosti sa okolinom. Ovakve osobe, prvenstveno zbog toga što nisu uspele da izgrade pozitivne identifikacije (pre svega o porodici), reaguju preosetljivo na sve što liči na obavezu, uticaj i obuzdavanje. One stalno pokazuju težnju da se protive autoritetu i mrze bilo kakav uticaj odozgo. Za njih je život u armiji, zbog zahteva za disciplinom u izvršavanju zadataka, za utvrđenim redom, zbog planskog rada i subordinacije, veliko iskušenje.

Za sposobnost prilagođavanja u armiji je veoma značajna i psihoseksualna prilagođenost pojedinaca koji u njoj služe. Ako se, kao jedan od najvažnijih indikatora psihoseksualne prilagođenosti, uzme doba u kome je pojedinac imao prvi seksualni odnos, može se zapaziti da među nesposobnim za službu u armiji ima znatno veći broj onih koji dotle nisu imali seksualne odnose, kao i onih koji su ih imali u ranoj adolescenciji, dok je, međutim, većina ispitanika u obe grupe prvi seksualni odnos imala u kasnijoj adolescenciji.

Dalje se može videti da među sposobnim za službu u armiji ima veliki broj onih (2/3 od ukupnog broja), odnosno daleko veći broj nego među nesposobnim, koji su tokom službe u armiji imali dublju ili trajniju emocionalnu vezu — u smislu ljubavi (sa već realizovanim ili nerealizovanim seksualnim odnosima sa nekom ženom ili nekom ženom koju su smatrali svojom devojkom). Ovo govori u prilog tome da doživljavanje emocije ljubavi prema određenoj osobi suprotnog pola (sa već realizovanim ili nerealizovanim seksualnim odnosima) predstavlja jak motiv za preovladavanje seksualnih frustracija koje donosi sama armija, što je veoma važno za opšte prilagođavanje vojnika na nju.

Za prilagođavanje na život u armiji, a time i za sposobnost služenja u njoj, takođe je značajno postojanje ličnih problema i teških situacija u životu pojedinaca, koje se odnose na njihov život van armije (u porodici, ustanovi u kojoj je pojedinac radio pre dolaska u armiju, itd.). Psihotraume, frustracije i konflikti u vezi sa ovim životom mogu ponekad biti tako jaki da dekompenzuju pojedinca.

PROBLEMI ISPITANIKA U VEZI SA NJIHOVIM ŽIVOTOM VAN ARMIJE

Tabela 9

Vrsta problema	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Ekonomski problemi porodice	2	6
Psihološki problemi porodice (konflikti u porodici)	2	10
Zdravstveni problemi porodice (bolest u porodici)	16	21
Emocionalni problemi u vezi sa ljubavnim životom	2	1
Ostali problemi	2	1
Izjavili da nisu imali problema	76	49

Tabela 9 pokazuje da su pojedinci među nesposobnim za službu u armiji u znatno većem broju slučajeva imali lične probleme i teške situacije u svom životu van armije, a koje su na njih delovale specifično psihotraumatski, frustraciono ili konfliktno.

Za prilagođavanje na armiju, a time i za sposobnost služenja u njoj, je značajno i to kakvo mišljenje o armiji, kao određenoj socijalnoj sredini, imaju pojedinci koji dolaze na odsluženje vojnog roka. Ovo stoga što to mišljenje direktno utiče na adekvatnost i snagu njihove motivacije za službu u armiji.

MISLJENJA ISPITANIKA O OSNOVNOJ ULOZI I FUNKCIJI ARMIJE

Tabela 10

Vrste mišljenja	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Armija služi odbrani, zaštiti i bezbednosti države i naroda	45	52
Armija je određena vrsta škole	49	21
Ostale vrste mišljenja	6	10
Nisu dali mišljenje	—	5

Iz *tabele 10* se vidi da je među ispitanicima sposobnim za službu u armiji znatno veći broj onih koji smatraju da je armija, primarno, određena vrsta škole, koja izgrađuje određene pozitivne navike, stavove i veštine, što znači da neposredno doprinosi pozitivnoj izgradnji ličnosti svakog pojedinca. Nasuprot tome, među nesposobnima za službu u armiji je daleko manji broj onih koji smatraju da je armija, pre svega, određena vrsta škole.

Inače, u pogledu shvatanja armije kao instrumenta odbrane, zaštite i bezbednosti zemlje, domovine, države, zajednice, društva, naroda, itd, među pripadnicima obe grupe ispitanika nema značajnijih razlika. Ovaj podatak govori o tome da mišljenje ispitanika da je armija, pre svega, vrsta škole, ima određenu motivacionu snagu za službu u armiji.

U skladu sa prethodnim podacima su i mišljenja pojedinaca, iz obe grupe ispitanika, o uticaju služenja armije na njihovu ličnost. Naime, dok gotovo svi sposobni za službu u armiji smatraju da to služenje ima pozitivan uticaj na njihovu ličnost (u tom smislu da postaju otporniji, vitalniji, zreliji, ozbiljniji, društveniji, vredniji, itd.), dotle među nesposobnima ima veoma veliki broj onih koji smatraju da armija može, ali i ne mora, da ima pozitivan uticaj na ličnost

pojedince. No, među nesposobnima za službu u armiji nije mali broj onih koji smatraju da služba u armiji negativno utiče na pojedinca.

MIŠLJENJA ISPITANIKA O OSNOVNOJ ULOZI I FUNKCIJI VOJNIH STAREŠINA

Tabela 11

Vrste mišljenja	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Starešine su oni koji rukovode i komanduju	17	39
Starešine su učitelji	83	38
Ostalo	—	7
Nisu dali odgovor	—	4

Veoma je važno i to kako ispitanik doživljava svoje vojne starešine u armiji, na primer, koju njihovu ulogu smatra najvažnijom. Tako *tabela 11* pokazuje da sposobni za službu u armiji u znatno većem broju svoje vojne starešine doživljavaju prvenstveno kao učitelje, dok ih nesposobni doživljavaju često i kao osobe koje rukovode, naređuju, komanduju, zapovedaju, šefuju, itd. Iz ovog podatka proizlazi da doživljavanje neke osobe prvenstveno kao učitelja omogućava bolje interpersonalne odnose, odnosno bolju emocionalnu i radnu atmosferu, tj. dublje i jače motiviše na saradnju sa njom nego doživljavanje neke osobe kao rukovodioca, naredbodavca, komandanta, šefa, itd. Ovo je sve značajno za opšte prilagođavanje pojedinaca na armiju, a time i za njihovu sposobnost služenja u njoj.

Najzad, od značaja za prilagođavanje na službu u armiji, odnosno za sposobnost služenja u njoj jeste i mišljenje pojedinaca o tome da li nešto treba ili ne treba menjati da bi armiju radije i sa više volje služili mladi ljudi, kao što se to od njih i očekuje i zahteva.

MIŠLJENJE ISPITANIKA O TOME ŠTA TREBA IZMENITI U ARMII

Tabela 12

Vrste mišljenja	Sposobni za službu u armiji	Nesposobni za službu u armiji
Skraćenje roka služenja	5	14
Češće posete porodici	5	2
Poboljšanje odnosa u jedinici	2	1
Poboljšanje kulturnog standarda u jedinici (razonode i zabave)	13	2
Poboljšanje materijalnog standarda	10	8
Poboljšanje pedagoško-psihološkog stava starešina	5	25
Ostala mišljenja	4	14
Ne treba ništa menjati	56	15
Nisu dali odgovor	—	7

Iz *tabele 12* se vidi da više od polovine ispitanika sposobnih za službu u armiji smatra da u armiji ne treba ništa menjati, da je ona sasvim dobra onakva kakva je. Ovo, pored ostalog, govori o tome da je njihov nivo tolerancije na određene frustracije i psihičke traume sa kojima su se susretali u armiji zadovoljavajući. Među njima su relativno česta mišljenja o tome šta treba menjati u armiji, odnosno da treba poboljšati kulturni standard u jedinici (posebno u smislu razonode i zabave).

Međutim, 3/4 ispitanika nesposobnih za službu u armiji smatra da treba izvršiti određene izmene u armiji, odnosno da treba poboljšati pedagoško-psihološke stavove starešina, skratiti služenje vojnog roka itd. Ovo, pored ostalog, govori u prilog tome da je njihova tolerancija na frustracije i psihičke traume slabija od one kod sposobnih za službu u armiji.

U stvari, i njihovi predlozi su u većini konstruktivni. Oni predlažu poboljšanje odnosa i materijalnog standarda u jedinici, poboljšanje pedagoško-psihološkog obrazovanja starešina, itd. Drugim rečima, proizilazi da život i odnose u armiji treba učiniti takvim da olakšavaju prilagođavanje na njih i onim mladim ljudima koji u nju dolaze sa određenim problemima prilagođavanja.

ZAKLJUČAK

Na osnovu razmatranja povezanosti nekih važnih socijalno-medicinskih činilaca sa sposobnošću za službu u armiji, može se zaključiti da su u pogledu nesposobnosti za službu u armiji češće predisponirani pojedinci koji potiču iz gradske sredine, koji teže mogu, ili ne mogu, da zadovolje neka svoja interesovanja u armiji, čiji su očevi službenici (posebno službenici sa visokom stručnom spremom), čije su majke zaposlene van porodice (tj. koje nemaju status domaćice). Dalje, oni pojedinci koji su odnose među svojim roditeljima doživljavali kao slabe ili loše, tj. koji su odrasli u neharmoničnim porodičnim odnosima, čiji su roditelji ispoljavali psihičke poremećaje ili znakove poremećenog zdravstvenog stanja, koji su odnos svojih roditelja prema sebi doživljavali kao slab ili loš. Isto tako i pojedinci koji su jedino dete u porodici, koji nemaju status intermedijarnog deteta, koji su bili skloni delikvenciji u građanstvu, koji tokom služenja u armiji nisu imali emocionalnu vezu, u smislu ljubavi sa aktuelnim ili potencijalnim heteroseksualnim partnerom. Dalje ovde spadaju i pojedinci koji su imali frustracije, psihičke traume i konflikte u vezi sa svojim porodičnim ili profesionalnim životom za vreme službe u

armiji, koji armiju ne doživljavaju prvenstveno kao školu (tj. sredinu u kojoj se uči), koji vojne starešine ne smatraju učiteljima, koji smatraju da armija ne menja pozitivno ličnost mladog čoveka koji u njoj služi.

OSNOVNA PREVENCIJA

Iz izloženog se jasno vidi u kojem pravcu treba da se kreću osnovne preventivne mere u odnosu na socijalno-medicinske činioce značajne za sposobnost služenja u armiji. Ove mere se, uglavnom, kreću u okviru poboljšanja ličnog i porodičnog života pojedinaca pre njihovog stupanja u armiju, dakle, u smislu stvaranja i održavanja zdrave porodice, posebno zdrave emocionalne atmosfere u njoj.

Isto tako, te mere treba da se kreću u smislu pripreme pojedinaca kroz škole, omladinske organizacije, kroz fiskulturnu aktivnost i sportske organizacije, za prihvatanje obaveza koje donosi služenje u armiji, tako da oni budu spremni i voljni za ono što se od njih očekuje i zahteva. U tom smislu je potrebno da pojedinci u armiju dođu sa što manje raznih opterećenja iz civilnog života. Da bi se to ostvarilo, potrebno je da u civilnom životu, tj. pre dolaska u armiju, mladi ljudi ne doživljavaju dugotrajnu emocionalnu napetost i razne vrste osećanja nesigurnosti. Radi postizanja ovoga potrebno je, pre svega, da radni proces u kome mladi ljudi učestvuju, odnosno u koji su uključeni pre njihovog dolaska u armiju, ne sputava njihove stvaralačke ambicije, da ga oni doživljavaju kao stvarni radni proces, kroz koji mogu da pozitivno afirmišu svoju ličnost.